

Ks. Jan Szczepaniak, *Spis prepozytów i plebanów diecezji krakowskiej (XVIII w.)*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2008, ss. 447.

Książka powstała w wyniku żmudnej kwerendy w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie. Katalog związany jest podziałem administracyjnym diecezji krakowskiej. Niezależnie od zachodzących w tej materii zmian przyjęto strukturę administracyjną diecezji w przededniu pierwszego rozbioru Polski ustaloną przez Stanisława Litaka.

Imiona i nazwiska prepozytów i plebanów zostały podane w porządku chronologicznym. Pierwsza data widniejąca przy nazwisku to rok uzyskania beneficjum. Druga data to czas opuszczenia beneficjum. Autor zaznaczył, że nie udało się mu w stopniu zadowalających dokonać pełnej identyfikacji osób, z powodu skąpych materiałów źródłowych. Publikacja została zaopatrzona w indeks osobowy oraz bibliografię.

Książka ta stanowi niezwykle cenną pomoc dla badaczy przeszłości parafii i duszpasterstwa.

Ks. Kazimierz Panuś, *Wielcy mówcy katedry wawelskiej*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2008, ss. 438.

Katedra wawelska była i jest najważniejszym kościołem w Polsce. Tu koncentruje się życie religijno-narodowe. W murach tej świątyni przemawiali tacy mówcy jak: Stanisław ze Szczepanowa, Jacek Odrowąż, Szymon z Lipnicy, Józef Sebastian Pelczar. To tutaj głosili kazania Piotr Skarga czy też Józef Teodorowicz, uznani przez potomnych za najwybitniejszych mówców. W dzieje kaznodziejstwa wpisali się również profesorowie Akademii Krakowskiej np. Stanisław ze Skarbimierza, Paweł z Zatora czy też Stanisław Spis i Antoni Bystrzonowski. Głoszone z ambony wawelskiej kazania promowały mówców, czego dowodem są m.in. nominacje biskupie Leonarda Słończewskiego czy Władysława Bukraby.

Biskupi krakowscy i współdziałająca z nimi kapituła katedralna troszczyli się o wysoki poziom kaznodziejstwa w tej świątyni. Wyrazem tego może być ustanowienie w katedrze wawelskiej pierwszej stałej predykatury w Polsce aktem bp Oleśnickiego i kapituły z dnia 7 lutego 1454 roku. Odegrała ona ważną rolę w rozwoju polskiego kaznodziejstwa. Pierwsze prace o kaznodziejach wawelskich powstały w XVIII wieku. Jednak dopiero działalność naukowa ks. K. Panusia, szerzej przybliżyła tematykę kaznodziejską na Wawelu.

Publikacja przedstawia dwudziestu wielkich kaznodziejów katedry na Wawelu, którzy w różnych okresach głosili Słowo Boże. Od Stanisława ze Skarbimierza, pierwszego rektora Akademii Krakowskiej i kaznodziejów wyrosłych z tej

uczelnia aż do kard. Karola Wojtyły. Autor nie ograniczył się tylko do podania biografii kaznodziejów, ale przedstawił też treść i język ich przepowiadania. Do każdej sylwetki dołączono reprezentatywny dla niej tekst kaznodziejski. Częstość są to perły literatury kaznodziejskiej.

Publikacja ta stanowi ważną pozycję w badaniach nad kaznodziejstwem w Kościele polskim.

Stanisław Zachorowski, *Rozwój i ustrój kapituł polskich w wiekach średnich*, Towarzystwo Naukowe «Societas Vistulana», Kraków 2005, ss. 294.

Książka ta jest reedycją pracy, która ukazała się w Krakowie w 1912 roku. Pomimo upływu prawie 100 lat od druku, jest nadal pracą klasyczną dla polskiej historiografii, wykorzystywaną przez współczesnych historyków. Krytyczny wstęp do wydania, prezentujący współczesny stan badań nad polskimi kapitułami w wiekach średnich napisał M. Kowalski.

S. Zachorowski w swej książce, skupił się na aspekcie prawnoustrojowym, poddając badaniu pięć głównych kapituł katedralnych w metropolii gnieźnieńskiej (gnieźnieńską, krakowską, poznańską, wrocławską, płocką). Kapituła wrocławska ze względu na fakt odpadnięcia od Polski Śląska, znalazła się poza obszarem zainteresowań Autora.

Publikacja składa się ze Wstępu oraz wykazu bibliografii oraz dwóch części. W rozdziale *Rozwój kapituł polskich do początków wieku XIII*, zawarta jest charakterystyka ustroju Kościoła polskiego, początki kapituł, ich sprawy majątkowe, ustrój oraz relacje z biskupami. W części drugiej *Ustrój kapituł polskich od XIII do XV stulecia*, Autor opisał skład kapituł, obsadzanie kanonii oraz prawa i obowiązki kanoników. Nadto zajął się problematyką kapituł jako korporacjami (posiedzenia, statuty, urzędnicy, zarząd majątkiem). Na koniec S. Zachorowski przedstawił stanowisko kapituł w diecezji tj. ich stosunek do biskupa, stanowisko kapituły w czasie wakansu stolicy biskupiej oraz duszpasterskie funkcje kapituły.

Studia wrocławskie, t. 11, Wrocław 2009, ss. 551.

Najnowszy numer czasopisma został dedykowany ks. Kazimierzowi Rulce, wieloletniemu Dyrektorowi Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławku z okazji 65. rocznicy urodzin. Periodyk otwiera słowo wstępne biskupa wrocławskiego Wiesława Meringa, skierowane do Jubilatą. Następnie ks. Witold Kujawski w swoim artykule przypomniał życie i dotychczasową działalność ks. Kazimierza Rulki. Zamieszczona została również bibliografia podmiotowa prac Jubilatą.

W dziale Vladislaviensia opublikowano następujące artykuły. Ks. J. Borucki *Przygotowania, przebieg i uchwały Synodu Diecezji Wrocławskiej z 1967 roku.* ks. Józef Dębiński, *Uposażenie diecezji wrocławskiej i duchowieństwa diecezjalnego w II Rzeczypospolitej*, ks. W. Kujawski, *Z dziejów parafii Lubanie*, ks. H. Witczak, *Z dziejów kościoła świętego Wojciecha w Koninie (Morzysławiu)*, ks. J. Gręźlikowski, *Nauczanie prawa kanonicznego w Wyższym Seminarium Duchownym we Wrocławku w XX wieku*, ks. A. Poniński, *Formy inwigilacji Służby Bezpieczeństwa wobec Wrocławskiego Seminarium Duchownego w latach 1956-1989*, ks. P. Nite-

cki, *Z Włocławka do Lublina. Nominacja, konsekracja oraz ingres biskupa Stefana Wyszyńskiego*, ks. W. Frączak, *Włocławski okres życia biskupa Kazimierza Majdańskiego*, ks. J. Szymański, *Ksiądz Henryk Kaczorowski – moralista, rektor i wychowawca*, P. Pawłowski, *Ludwik Krzysztof Miller – rektor szkoły katedralnej we Włocławku i pisarz XVII wieku*, J. Zbudniewek ZP, «Pauliniana» w zbiorach *Archiwum Diecezjalnego we Włocławku*, A. Jabłonowska ZSNM, *Ocena działalności społeczno-religijnej Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi w okresie drugiej wojny światowej*, A. Steinke OFM, *Dwa nieznanne dokumenty dotyczące arcybactwa Różańca Świętego przy kościele franciszkanów-reformatów we Włocławku*. Nadto zamieszczono artykuł *Z działalności Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku w latach 1945-1950*, w opracowaniu ks. K. Rulki

Bieżący numer zamyka sprawozdanie ks. K. Graczyka z działalności Teologicznego Towarzystwa Naukowego Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku w roku 2007/2008, oraz recenzja książki Zbigniewa Łuczaka, *Dzieje bibliotek w Sieradzu od powstania miasta do końca XX wieku*, autorstwa ks. K. Rulki.

Redakcja czasopisma *Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne* życzy ks. Kazimierzowi Rulce z okazji jego Jubileuszu, wielu łask Bożych w pracy na niwie bibliotecznej.

oprac. Artur Hamryszczak

S. Kazimiera Wirgowska, Ojczyzna moja, gdzie jesteś?, Lublin 2009, ss. 72.

Nakładem wydawnictwa Norbertinum ukazały się wspomnienia Kazimierzy Wirgowskiej, członkini Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek od Cierpiących założonego w 1882 roku przez o. Honorata Koźmińskiego. Wspomnienia s. Wirgowskiej są jedyną w swoim rodzaju relacją o doświadczeniu okupacyjnym na Kresach Wschodnim spisaną przez zakonnicę. Ukazują ofiarną pracę i losy kilkuosobowej grupy bezhabitowych zakonnice pracujących w Łuckim szpitalu w czasie sowieckiej i niemieckiej okupacji. Autorka ukazuje również panujące wówczas na tym terenie formy duszpasterskiej i charytatywnej działalności Kościoła. Wirgowska, w sposób charakterystyczny dla osób z jej klasy społecznej, ukazała rzeczywistość z fotograficzną dokładnością dbając o najmniejsze szczegóły. Wspomnienia mają, zatem dużą wartość poznawczą i dokumentacyjną. Wartością publikacji jest również to, że ukazuje piękne sylwetki i postawy moralne ludzi różnych nacji, wyznań i religii w sytuacjach granicznych., wymagających odwagi, poświęcenia, a nierzadko prawdziwego heroizmu.

Roman Majka CSMA, Problemy opracowania zasobu archiwów zakonnych w skomputeryzowanych systemach informacyjnych na przykładzie Zgromadzenia Świętego Michała Archaniola, Warszawa 2008, ss. 198.

W swojej rozprawie doktorskiej autor podejmuje problem komputeryzacji zasobu archiwalnego na przykładzie zbiorów znajdujących się w Zgromadzeniu Michała Archaniola (dalej CSMA). Monografia bierze pod lupę przede wszystkim

akta sekretariatu kurii generalnej, wytworzone przez generalny dom zakonny. Dwa pierwsze rozdziały poświęcone są ustrojowi diecezji i zakonów ze szczególnym uwzględnieniem CSMA. Rozdział pierwszy poświęcono prezentacji ustroju zakonów na tle szerszej organizacji Kościoła partykularnego na podstawie Kodeksu Prawa Kanonicznego. W podrozdziałach natomiast omówiono organizację Kościoła lokalnego z podziałem na parafię. Dalej opisano urzędy występujące w kurii diecezjalnej i w parafii oraz organizację zakonu. Drugi rozdział poświęcono analizie kształtujących się struktur organizacyjnych, poczynwszy od założyciela bł. Bronisława Markiewicza do czasów współczesnych. Rozdział trzeci poświęcony jest w całości problematyce zasobu archiwalnego CSMA. Omówiono tu wszystkie poziomy archiwalne, które wylicza współczesna metodyka archiwalna. W rozdziale czwartym autor analizuje i wyznacza typologie poszczególnych akt. W piątym przedstawił wszystkie metody opisu archiwalnego, gdzie wyodrębnił kilka dawnych metod znanych i stosowanych w archiwach. Szósty rozdział pracy zatytułowany *Eksperymentalny opis informacyjny* poświęcono opisowi bazy danych. W ostatnim rozdziale zaprezentowano propozycję zmienionego opisu informacyjnego w standardzie FOPAR i przedstawiono metody wyszukiwania informacji, głównie przy wykorzystaniu wbudowanych funkcji Accesa 2000. Zaprezentowano także możliwość publikowania utworzonej bazy danych poprzez strony WWW. Publikacja zawiera wykaz skrótów oraz graficzną strukturę organizacyjną Zgromadzenia Świętego Michała Archanioła.

Andrzej Paweł Bieś SJ, Robert Danieluk SJ, Ludwik Grzebień SJ, Marek Inglot SJ, *Polonica w Archiwum Rzymskim Towarzystwa Jezusowego, t. V, Russia, Kraków 2008, ss.341.*

Ostatni, piąty tom inwentarza Poloników z Archivum Romanum Societatis Iesu obejmuje dokumenty dotyczące istnienia zakonu jezuitów na Białorusi od chwili kasaty zakonu w 1772 roku, aż do jego wydalenia z Rosji w 1920 roku. Dział *Russia* zawiera głównie dokumentację dotyczącą legalności istnienia jezuitów na Białorusi, akta kongregacji, jakie odbywały się w Połocku, historię prowincji białoruskiej, katalogi jezuitów, autografy złożonych ślubów zakonnych oraz korespondencję urzędową i prywatną przełożonych generalnych zakonu oraz niektórych jezuitów z osobami całej niemal Europy i Ameryki Północnej. Zrąb archiwum wywieźli jezuita w 1920 roku z Połocka i znajduje się on obecnie w Archivum Romanum Societatis Iesu. Dział *Russia* składa się zarówno z luźnych oryginalnych dokumentów i listów, przeważnie nienumerowanych, jak też z większych paginowanych kodeksów z przełomu XVIII i XIX wieku oraz nowszych z początku XX wieku. Poszukiwanie dokumentów luźnych ułatwia wprowadzona dodatkowa sygnatura, podana na końcu każdego opisu, na którą składają się cyfry kolejnego tomu, fascykułu i dokumentu. Podane w inwentarzu dokumenty zostały dla dalszych badań naukowych w większości utrwalone na nośnikach elektronicznych.

Krystian Pielacha, *Dzieje parafii w Rykach, Ryki 2008, ss. 236.*

Monografia obejmuje dzieje parafii w Rykach od momentu zbudowania pierw-

szego kościoła, datowanego na przełom XIV/XV wieku, aż do czasów współczesnych. W pierwszym rozdziale Autor prezentuje w zarysie dzieje Ryk pod kątem rozwoju administracyjnego miejscowości. Mamy tutaj historię zarówno administracji państwowej jak i kościelnej. Rozdział drugi traktuje o historii parafii w Rykach od XV wieku do roku 1975. Kolejny rozdział koncentruje się na kościele Najświętszego Zbawiciela w latach 1900-2007. Rozdział czwarty opisuje budowle sakralne oraz szpital wraz z szkołą parafialną. W rozdziale tym Autor wspomina również dawne i obecne cmentarze oraz kaplice, które dały początek odrębnym parafiom. Przedmiotem kolejnego rozdziału stały się stowarzyszenia i organizacje religijne działające w parafii niegdyś i obecnie. Ostatni rozdział składa się z biogramów i wykazów duchowieństwa parafii Ryki od XVI wieku aż do chwili obecnej. Dołączono również siostry zakonne i zakonników pochodzących w Ryk a także służby przykościelnej w skład, której weszli: kościelni, organiści, kantorzy, dzwonnicy, służące i zakrystianie. Publikację uzupełnia wykaz skrótów i fotografie.

oprac. Daniel Kiper

Joanna Szady, *Księgozbiór parafialny w prepozyturze wiślickiej w drugiej połowie XVIII wieku*, Lublin 2008, ss. 300, Towarzystwo Naukowe KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, ISBN 978-83-7306-414-0.

Książka autorstwa Joanny Szady składa się z dwóch części. Publikację rozpoczyna wstęp. Część pierwsza składa się z trzech rozdziałów: I. Charakterystyka księgozbiorów parafialnych, II. Kształt księgozbiorów, III. Częstotliwości i upowszechnianie książek. Tę część zamyka zakończenie, bibliografia i wykaz skrótów. Część druga to aneks zawierający wykaz książek zidentyfikowanych i niezidentyfikowanych znajdujących się w inwentarzach bibliotecznych. Całość wieńczy streszczenie w języku angielskim.

W pierwszej części znajduje się ogólny opis stanu księgozbiorów parafialnych na terenie prepozytury wiślickiej z uwzględnieniem sieci bibliotek i sposobów zarządzania zbiorami w parafiach. Autorka nadto przeanalizowała elementy charakterystyki zewnętrznej księgozbiorów, w tym spraw związanych z ich rozmiarami oraz funkcjonowaniem w parafii, a także krótką analizą charakteru wewnętrznego zbioru, związanego z ich zawartością treściową i częstotliwością występowania poszczególnych książek. Część druga książki stanowi zestawienie autorów i tytułów książek zidentyfikowanych przy poszczególnych parafiach prepozytury w formie wykazu alfabetycznego. Wykaz stanowi integralną część publikacji i daje podstawę do analizy zawartości księgozbiorów. Może też służyć jako pomoc w identyfikacji kolejnych zasobów bibliotecznych.

Omawiana rozprawa J. Szady wpisuje się w nurt badań nad polskimi zasobami bibliotecznymi, oraz podsumowuje dotychczasowe osiągnięcia historiografii tej problematyki, a zarazem zachęca historyków, teologów, specjalistów w dziedzinie bibliotekoznawstwa, a także zainteresowanych dziejami książki do podejmowania badań w tym zakresie. Publikacja została oparta na bogatych źródłach

archiwalnych i drukowanych. Omawiana praca została napisana bardzo ładnym i przystępnym językiem.

***Lex et praxis. Prawodawstwo archiwalne*, red. Józef Marecki, Kraków 2007, ss. 101, Papiéska Akademia Teologiczna w Krakowie, ISBN 978-83-921325-6-1.**

W omawianej publikacji odnaleźć można szereg interesujących wiadomości dotyczących prawodawstwa państwowego i kościelnego, a także działalności archiwów kościelnych, oraz archiwów uczelnianych i innych instytucji naukowych. Zbiór prezentowanych artykułów otwiera opracowanie Magdaleny Marosz, które zostało poświęcone przedstawieniu przepisów prawnych obowiązujących w archiwach państwowych bezpośrednio związanych z udostępnianiem materiałów archiwalnych. Natomiast zasady prawne funkcjonowania archiwów uczelnianych i innych instytucji naukowych zaprezentował Adam Cieślak. Prawodawstwo archiwalne ogłoszone w 2002 r. na Słowacji prezentuje artykuł Ivana Chaluppeckiego z Lewoczy. Ustawodawstwo kościelne w zakresie organizacji archiwów i funkcjonowania przedstawia opracowanie Anny Krzemińskiej. Z kolei archiwa kościelne i ich funkcjonowanie w obecnym prawodawstwie Kościoła katolickiego zaprezentował Józef Marecki. Konkretnie zapisy dotyczące archiwów zamieszczone w postanowieniach konkordatowych nakreślił Waclaw Umiński. Natomiast Mieczysław Różański poruszył tematykę archiwów w ustawodawstwie synodalnym polskim, po wprowadzeniu nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego.

Omawiana publikacja jest wyjściem naprzeciw zapotrzebowaniom środowiska archiwistów kościelnych, którzy pracują oraz rozwiązują różnorodne kwestie, pojawiające się w funkcjonowaniu archiwów. Zbiór artykułów poprzedza wstęp redaktora ks. Józefa Mareckiego.

Adam Jerzy Czartoryski, *Pan Sędzia Deluty. Sceny z pierwszych lat panowania Stanisława Augusta*, edited and with an introduction by Richard Sokoloski, wstęp lingwistyczny Henryk Duda, Lublin-Ottawa 2005, ss. 272; Slavic Research Group at the University of Ottawa, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, ISBN 0-88927-283-2.

Książka składa się z: *Preface*, Richard Sokoloski, *Introduction*, Henryk Duda, *Komentarz lingwistyczny: „O języku powieści Pan Sędzia Deluty Adama Jerzego Czartoryskiego”*, Adam Jerzy Czartoryski, *Pan Sędzia Deluty*, Adam Jerzy Czartoryski, *Pan Sędzia Deluty* (transkrypcja), bibliografii oraz spisu ilustracji.

Mimo, że jest to powieść – powstała około 1795 r., zapomniana i niedokończona – to jest ona warta polecenia z dwóch powodów. Po pierwsze ze względu na polszczyznę końca XVIII stulecia, gdzie: „historyk języka nie spodziewa się, [...] że odkryje w *Panu Sędzim Deluty* zjawiska, które go zmuszą do zasadniczej rewizji dotychczasowej wiedzy o polszczyźnie tego okresu”. Następnym powodem jest oddanie realiów Polski końca XVIII wieku, tak cennych dla historyków i badaczy kultury tego okresu.

oprac. Ryszard Skrzyniarz